

تعاریف جامعه :

نظر ارسطو

«ارسطو جامعه را به موجود زنده‌ای تشبیه می‌کند که تابع قانون تولد، رشد مرگ است.»

تعاریف جامعه :

نظر اسپنسر

«اسپنسر جامعه را عضو زنده‌ای می‌داند که اعضای تغذیه و دوران دم و ارتباط و تولید مثل دارد.»

فصل اول: جامعه و اجتماع

اهداف:

- ۱- آشنایی با دلایل زیست اجتماعی انسان
- ۲- آشنایی با تعریف جامعه از دیدگاه دورکیم، ارسطو و سامنر
- ۳- آشنایی با تعریف جامعه در معنای وسیع، متوسط و محدود
- ۴- ارائه تعریف جامع و کاملی از جامعه
- ۵- ارائه تعریف اجتماع از نظر فیبرچایلد و لاندیس
- ۶- بیان ویژگیها و مشخصات اجتماع روستایی
- ۷- ارائه تعریف جماعت روستایی و اجتماع روستایی

دلایل زیست اجتماعی انسان

- ♦ جامعه‌زاد و جامعه‌زی بودن
- ♦ طولانی بودن دوران کودکی انسان،
- ♦ ناتوانی نوزاد انسان برای زندگی مستقل،
- ♦ ضرورت دفاع جمعی از خود و دیگران در برابر جانوران و انسانهای دیگر.

تعاریف جامعه :

نظر گیدنز

«به گفته گیدنز

جامعه تعدادی از مردم است که برای نیل به هدف
عام‌المنفعه‌ای در حال تعاون به سر می‌برند»

بررسی جامعه در سه سطح :

- ۱-جامعه در مفهوم وسیع
- ۲-جامعه در مفهوم متوسط
- ۳-جامعه در مفهوم محدود

تعاریف جامعه :

نظر دورکیم

«به نظر دورکیم

جامعه موجودی است زنده و همان طور که هر جانداری
حس عمومی یا حیات دارد، جامعه نیز تنها از گرد آمدن
ساده افراد تشکیل نیافته، بلکه وجدان و روح جمعی
دارد.»

تعاریف جامعه :

نظر سامنر

«سامنر و کلر

جامعه را گروهی از مردم می‌شمارند که به اشتراک زندگی
می‌کنند و می‌کوشند به اتفاق وسایل زندگی خویش را
تأمین کنند و نسل خود را ادامه دهند»

۳- جامعه در مفهوم محدود

جامعه در مفهوم محدود گروه نسبتاً وسیع و پردوامی است مرکب از تعدادی زن و مرد و کودک که وجوه اشتراک زیادی دارند و برای بقا و استمرار خود همکاری می‌کنند و سازمانهایی به وجود می‌آورند

تعریف کلی جامعه

جامعه از دیدگاه جامعه‌شناسی محصول تجمع افراد، عمل متقابل و زندگی مشترک انسانهاست که برای رسیدن به هدف مشترک همکاری دارند، از اصول و مقرراتی اطاعت می‌کنند و نهادها و مؤسسه‌های بقای آن را تضمین می‌کنند.

۱- جامعه در مفهوم وسیع

♦ جامعه در مفهوم وسیع آن اجتماع و گرد آمدن انسانهاست، به ترکیبی که همه یا گروه بسیار وسیعی از افراد بشر را در بر گیرد.

♦ در این مفهوم عام و گسترده، جامعه تنها شامل انسانهایی که هم اکنون زیست می‌کنند نمی‌شود، بلکه همه نسلهای گذشته و آینده، تمام بشریت و تاریخ را در بر می‌گیرد.

۲- جامعه در مفهوم متوسط

تجمع یگانه و نظام سازمان یافته نسبتاً پایداری از ارتباطها و روابط اجتماعی گروههای بزرگ انسانهاست که در هر دوره تاریخی، سطح رشد و توسعه آن مشخص بوده، نیروی قانون، آداب و سنن اجتماعی و ... از آن حمایت می‌کنند

تعریف اجتماع:

۱- از نظر فیرچایلد

فیرچایلد اجتماع را گروهی کوچکی می‌داند که بیشترین خصوصیات یک جامعه بزرگ را در مقیاس کوچکتر و با دامنه و عمومیت کمتر در خود داشته باشد.

تعریف اجتماع:

۲- از نظر لاندیس

اجتماع عبارت است از گروهی افراد که:

- ♦ نسبت به هم اتکای طبیعی دارند،
- ♦ در یک منطقه جغرافیایی کم و بیش متراکم زندگی می‌کنند،
- ♦ نوعی احساس اشتراک در ارزشها، هنجارها و منافع همسو دارند
- ♦ به صورت جمعی برای ارضای نیازهای اساسی خود فعالیت می‌کنند

ویژگیها و مشخصات اساسی اجتماع

- ۱- کوچکی بودن گروه اجتماعی،
- ۲- محلی
- ۳- خودکفایی کمتر نسبت به جامعه،
- ۴- برخورداری از یک عاملی وحدت‌بخش، مانند نژاد و ملیت و...،
- ۵- وجود رابطه‌ای نزدیک و اتکای طبیعی میان افراد. بعد جغرافیایی و فرهنگی،

تعریف اجتماع روستایی

“اجتماع روستایی”، که تسامحاً «جامعه روستایی» نیز نامیده می‌شود، مجموعه‌ای از روابط انسانی است که در روستاها تشکیل یابد .

جماعت روستایی:

- ♦ جماعت روستایی معمولاً به اجتماعات یکجانشین روستایی اطلاق می‌شود که در دوره‌های پیشین و در شرایط ابتدایی و ساده در تاریخ هر جامعه وجود داشت و تا فروپاشی نظام بزرگ زمینداری، کم و بیش دوام آورده و به هستی خود ادامه داده است.

فصل دوم: شهر، روستا، عشایر

- اهداف این فصل عبارتند از آشنایی با:
- ۱- تعریف شهر با توجه به سه معیار
 - ۲- دلایل اختلاف نظر جامعه‌شناسان روستایی در رابطه با تعریف واژه روستا
 - ۳- ملاکهای تشخیص روستا و شهر
 - ۴- تعریف ده در ایران امروز
 - ۵- تعریف شیوه معیشت و تولید
 - ۶- دو عنصر بنیادی معیشت
 - ۷- تعریف عشایر با توجه به شیوه معیشت
 - ۸- شبانکاری و کوچ‌نشینی
 - ۹- سازمان ایلی
 - ۱۰- دو ضابطه تعیین‌کننده در شناخت خانوار عشایری

ویژگیهای اجتماعی روستایی:

- ♦ اقتصاد دهقانی، اقتصاد معیشتی و خودکفا، رشد نیافتن بخشهای صنعت و خدمات، مالکیت زراعی، تقسیم کار ابتدایی،
- ♦ خانواده‌های گسترده، واحد تولید و مصرف بودن خانواده،
- ♦ سادگی زندگی، همیاری و تعاون، نظارت اجتماعی،
- ♦ همسانی هویت اجتماعی، تجانس و وحدت فرهنگی، ایستادگی و رکود فرهنگی، فرهنگ سستی و روابط رویاروی.

ویژگیهای جماعت روستایی:

ابتدایی بودن شرایط اجتماعی،
خودمختاری نسبی،
محدودیت مالکیت

تعریف ده در ایران امروز:

«ده در ایران امروز به سکونتگاهی اطلاق می‌شود که

اکثر مردم آن از طریق کشاورزی سنتی یا نیمه سنتی به
امرار معاش بپردازند».

تعریف شیوه معیشت و تولید

«ترکیبی از عادات و فنون گوناگون است که گروه انسانی، به ویژه در
جوامع ساده ماقبل صنعتی و فاقد فن آوری پیشرفته و پیچیده، از طریق
آنها خود را با امکانات طبیعی زیست خویش تطبیق می‌دهد و هستی
اجتماعیش را تأمین می‌کند».

جامعه در مفهوم متوسط

دلایل اختلاف نظر جامعه‌شناسان در تعریف واژه روستا:

- ♦ اختلاف مرحله تکاملی جوامع،
- ♦ دیدگاه‌های متفاوت جامعه‌شناسان و
- ♦ نبودن ملاک واحد برای تشخیص شهر و روستا

ملاکهای تشخیص روستا و شهر:

- ♦ تعداد جمعیت،
- ♦ انبوهی جمعیت،
- ♦ ترکیب و تشکیلات اداری،
- ♦ محیط فیزیکی،
- ♦ ساخت اجتماعی و فرهنگی و
- ♦ ساخت اقتصادی .

توضیح کوچ نشینی

♦ منظور از کوچ نشینی نوعی زندگی است که در آن انسان از راه پرورش حیوانات و معمولاً با برخورداری از فرآورده‌های زراعی تهیه شده به وسیله دیگران زیست می‌کند و در پی چراگاههای طبیعی، سالیانه از محلی به محل دیگر کوچ می‌نماید

شرح سازمان ایلی

♦ «سازمان ایلی نظامی است که خانواده هسته‌ای (زن و شوهری) با واسطه آن به مجموعه ایل مرتبط می‌شود و نیز به مدد این سازمان ایل قادر است وظایف ویژه خود (مانند جنگ، حفظ امنیت، تقسیم مراتع، کوچ و دامداری) را انجام دهد».

تعریف عشایر با توجه به شیوه معیشت:

♦ «آن بخش از جمعیت است که با پیوند سازمان یافته عشیرتی (هم‌تباری) معیشت اجتماعاً شبانی یا شبانکاره دارد و به اقتضای نوع معیشت خود کوچ‌نشین و چادرنشین است

توضیح شبانکاری

♦ اجتماع عشایری به دلیل عقب مانده بودنش در روند تکامل اجتماعی و ابتدایی بودن فن‌آوری و ابزار آن؛ در مبارزه با طبیعت تا حدود زیادی مقهور و تابع آن است. به همین دلیل در اقتصاد خود (شبانی) به دام و دامداری وابستگی دارد و وابستگی انسان به دام لزوماً به وابستگی او به مرتع می‌انجامد

فصل سوم: تعریف و تاریخچه جامعه‌شناسی روستایی

اهداف این فصل عبارتند از آشنایی دانشجویان با:

- ۱- تعریف، اهداف و وظایف جامعه‌شناسی
- ۲- تعریف، موضوع، اهداف و وظایف جامعه‌شناسی روستایی
- ۳- نقش جامعه‌شناسی روستایی در بهبود زندگی روستاییان
- ۴- تاریخچه جامعه‌شناسی روستایی به اختصار

تعریف جامعه‌شناسی:

«جامعه‌شناسی» دانشی است که

موضوع آن عبارت است از مطالعه و شناخت زندگی اجتماعی و کشف و بیان اصول و قوانین حاکم بر حرکت و دگرگونی و تکامل اجتماعات انسانی.

دو ضابطه تعیین کننده در شناخت خانوار عشایری:

۱. عضویت در سازمان ایلی
۲. داشتن سرزمین مشترک

تعریف شهر با توجه به سه معیار

«شهر» سکونتگاهی برای انسان است که تعداد و انبوهی جمعیت آن بالاتر از روستا، فعالیت اصلی ساکنانش غیر کشاورزی و تسهیلات زندگی بیشتر از ده است.

تعریف جامعه‌شناسی روستایی

تعریف اول:

مطالعه و بررسی حیات اجتماعی افرادی که در محیط روستایی زندگی می‌کنند و غالباً به تولید محصولات غذایی مشغول‌اند.

تعریف جامعه‌شناسی روستایی

تعریف دوم:

- علم مطالعه
- ♦ خصوصیات مردم روستایی، سازمانهای اجتماعی روستایی، مؤسسات و نهادهای مختلفی که در زندگی اجتماعی روستاها دخیل‌اند،
 - ♦ روندهای اجتماعی اساسی که در محیطهای روستایی وجود دارند،
 - ♦ تأثیر تغییرات اجتماعی در سازمان اجتماع روستایی.

هدف جامعه‌شناسی :

- ♦ هدف اساسی جامعه‌شناسی این است که تصویر درست و برداشت علمی صحیحی از توسعه و تکامل جوامع مختلف انسانی بیان کند و با شناخت درست و واقعی اصول و قوانین حرکت این جوامع گام مؤثری در افزایش شتاب حرکت تکاملی جامعه بردارد.

دو وظیفه مهم جامعه‌شناسی:

وظایف جامعه‌شناسی عبارتند از:

۱. مجهز کردن انسان به شناخت قوانین اجتماعی و
۲. بیان رهنمودهایی برای فعالیت مطلوب و نظامهای اجتماعی.

هدف جامعه‌شناسی روستایی:

- از این رو هدف جامعه‌شناسی روستایی
- تنها دادن مفاهیم مجرد و تعاریف متنوع ذهنی نیست،
 - بلکه موضوع آن با حیات اجتماعی مردم روستانشین و شرایط عینی زندگی آنان رابطه ناگسستی دارد.

نقش جامعه‌شناسی روستایی در بهبود زندگی روستاییان:

گردآوری اطلاعات دقیق و حقایق صحیح درباره اوضاع و احوال نواحی روستایی و تجزیه و تحلیل علمی آنها.

موضوعات مورد مطالعه جامعه‌شناسی روستایی:

- خصوصیات مردم شناسی
- سازمانهای اجتماعی روستایی
- مؤسسات و نهادهای مختلف دخیل در زندگی اجتماعی روستاها
- روندهای اجتماعی اساسی موجود در محیطهای روستایی
- تأثیر تغییرات اجتماعی در سازمان اجتماع روستایی

دو وظیفه جامعه‌شناسی روستایی:

- یکی اینکه جوامع روستایی را با استفاده از تخصص و تجربیات شخصی خود بررسی کند،
- دیگر اینکه از مواد و مصالح دیگر محققان علوم اجتماعی در این زمینه بهره گیرد

تعریف شیوه سکونت:

«شیوه سکونت» عبارت است از

شکل استقرار خانه‌ها و مساکن خانواده‌ها و انسانها و دامهای آنها در نقاط جغرافیایی با توجه به شرایط طبیعی، اجتماعی، اقتصادی و غیره.

عوامل مؤثر بر شیوه‌های سکونت روستایی

مهمترین عوامل مؤثر در شیوه‌های سکونت روستایی عبارتند از:

- ♦ طبیعی – جغرافیایی
- ♦ اقتصادی،
- ♦ اجتماعی – فرهنگی
- ♦ سیاسی – نظامی – اداری.

تاریخچه جامعه‌شناسی روستایی:

- ♦ نخستین تحقیقات درباره جوامع روستایی در دهه دوم سده بیستم به عمل آمد
- ♦ از دهه سوم دامنه آن وسیع‌تر و به تدریج در کشورهای دیگر رو به توسعه نهاد.

فصل چهارم: شیوه‌های سکونت روستایی

اهداف:

- ۱- بیان عوامل مؤثر بر شیوه‌های سکونت روستائیان
- ۲- اشاره به چند مورد عوامل طبیعی و جغرافیایی مؤثر در شیوه سکونت روستائیان
- ۳- بیان تأثیر عوامل اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی، نظامی، اداری در شیوه سکونت روستائیان
- ۴- آشنایی با اشکال سکونت روستائیان

عوامل اجتماعی – فرهنگی مؤثر در شیوه سکونت روستاییان:

- ♦ ساخت اجتماعی،
- ♦ ستهای اجتماعی و
- ♦ همگونی فرهنگی

عوامل سیاسی – نظامی مؤثر در شیوه سکونت روستاییان

- ♦ ضرورت دفاع و امنیت و
- ♦ موقعیت سیاسی – استراتژیک.

عوامل طبیعی و جغرافیایی مؤثر در شیوه سکونت روستاییان

- پستی و بلندی،
- هوا،
- آب و خاک
- و شرایط اقلیمی.

عوامل اقتصادی مؤثر در شیوه سکونت روستاییان:

- ♦ تولید و شیوه زندگی،
- ♦ نارسایی امکانات اقتصادی و
- ♦ نظامهای بهره‌برداری از زمین

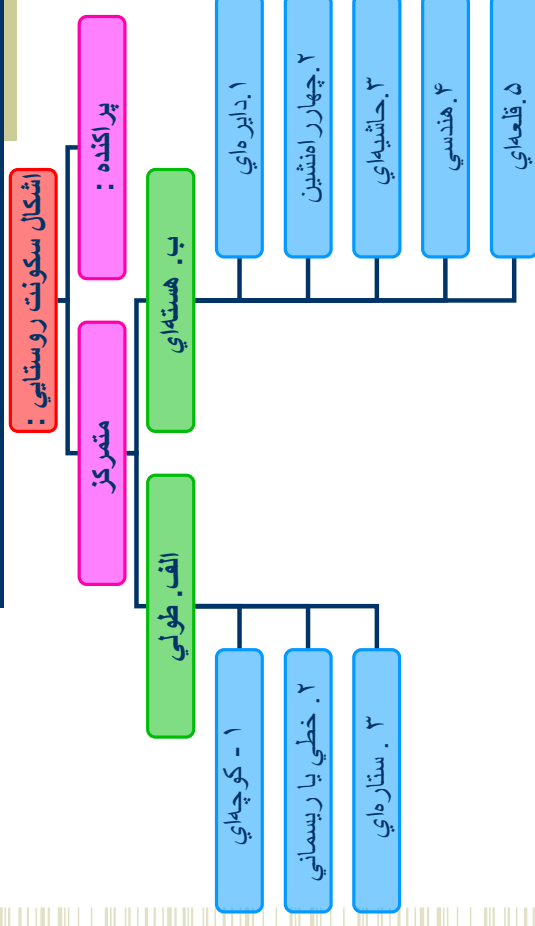
تعریف قشر اجتماعی:

«قشر اجتماعی»
مجموعه افرادی است که موقعیتهای یکسان و مشابهی در یک رده اجتماعی اشتغال می کنند.

تعریف قشر بندی اجتماعی :

تقسیم بندی جامعه به صورت لایه های کاملاً مشخص
– مانند طبقات، کاستها و پایگاهها –
«قشر بندی اجتماعی» نامیده می شود.

دیاگرام انواع شیوه های سکونت روستایی در جهان

فصل پنجم : قشر بندی و تحرک اجتماعی در روستا

اهداف:

آشنایی با
تعریف وملاکهای قشر و قشر بندی اجتماعی در روستا , افشار روستاهای
ایران در دوره سنتی , خصوصیات زمینداران , خصوصیات گاو بندان و مفهوم
گاو بندی , قشر نسق داران و اجاره کاران و انواع آن, قشر بی زمین و سه طبقه
مختلف آن , دیاگرام هرم قدرت در روستاهای ایران در دوره های سنتی و
جدید , وضعیت تحرک اجتماعی در روستاهای ایران

۱. نقشار روستاهای ایران در دوره سستی:

۱. زمینداران
۲. گاوبندان
۳. نسقداران و اجاره‌داران (رعایای کشاورز)
۴. خوش نشینان (رعایای خوش نشین)

خصوصیات زمینداران:

مالک زمینهای زراعی بودند، زمینها را به شیوه مزارعه به رعایای نسقداران می‌دادند یا به کمک اعضای خانواده به تولیدی می‌پرداختند وجود دو قشر زمینداران بزرگ یا اربابان فئورال و زمینداران کوچک یا خرده مالکین در میان زمینداران روستایی.

ملاکهای قشر بندی در روستا:

- ♦ شیوه معیشت خانواده و موقعیت شغلی و اجتماعی رئیس خانواده در سازمان اجتماعی روستا مهمترین ملاک قشر بندی روستاییان شمرده می‌شود .
- ♦ در سالهای اخیر ملاکهایی – نظیر مالکیت دام و مرتع، مالکیت ابزار و وسایل تولید، و حجم سرمایه تجاری و مالی در برخی از روستاها – ملاک قشر بندی روستاییان‌اند.

دو قشر اساسی روستاییان در ایران:

۱. قشر زمینداری
۲. قشر بی زمین

نسقداران و اجاره کاران:

قشرهایی از روستاییان بودند که میان زمینداران و گاوبندان از یک سو و بی زمینها از سوی دیگر قرار می گرفتند و بدون داشتن مالکیت زراعی از حق نسق برخوردار بودند و به آنها «رعیت» می گفتند .

انواع نسق داران و اجاره کاران

۱. توانگر
۲. خرده پیا
۳. تهیدست

تعریف گاوبندان:

گاوبندان گروهی از روستاییانی بودند که عوامل منقول تولید زراعی سنتی (نیروی شخم یا گاو، بذر و بعضاً نیروی کار) روستا را در اختیار داشتند و سرپرستی کشت و زرع و اداره امور تولید را در غیاب ارباب و یا با حضور او انجام می دادند

مفهوم گاوبندی:

گروهی از روستائیان بودند که عوامل تولید از قبیل نیروی تخم و بذر و... را در اختیار داشتند. و به عنوان واسطه بین مالک و زارع کشاورزی را سرپرستی را اداره می کردند و در مقابل مهمی از محصول را به خود اختصاص می دادند.

تعریف اقشار بی زمین:

قشرهایی از روستائینشان بودند که در روستا زمین و نسق زراعی نداشتند و زندگی خود را از مجاری دیگر تأمین می کردند.

اقشار طبقات بی زمین

۱. سوداگران و کارمندان خدماتی
۲. کارگران روستایی:
۳. بیکاره ها

۱- ویژگیهای سوداگران و کارمندان خدماتی

- الف) به کار و تولید کشاورزی نمی پرداختند.
- ب) زمین نداشتند.
- ج) درآمدشان پایین بود.

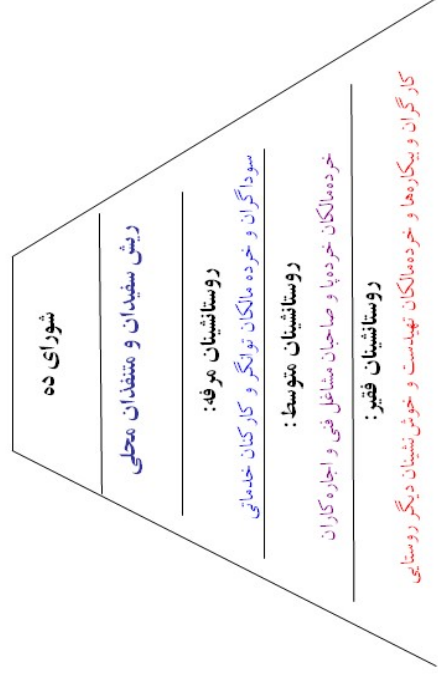
۲- کارگران روستایی:

قشری از خوش نشینان بودند که درآمدشان از راه انجام کار و برقراری رابطه مزدگیری تأمین می شد

عوامل دیگر گونی قشر بندی روستایان:

۱. اسکان اضطراری و قهری عشایر.
۲. تأسیس تدریجی مدارس جدید در شهرها و روستاها.
۳. اجرای اصلاحات ارضی.
۴. گسترش نسبی بهداشت.
۵. گسترش ارتباطات و توسعه رسانه‌های گروهی.
۶. افزایش تدریجی ماشین آلات کشاورزی
۷. افزایش مهاجرت‌های روستا - شهر.
۸. دیگر گونی تدریجی ارزشهای سنتی.

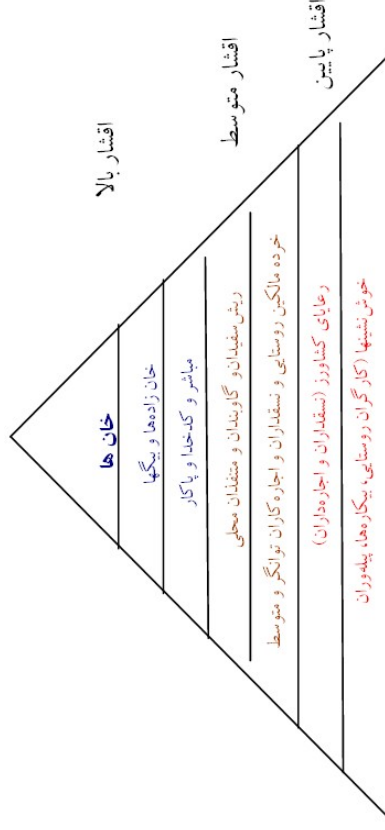
دیاکرام هرم قدرت در روستاهای ایران در دوره جدید

۳- یکاره‌ها:

روستائیان بودند که زمین زراعی نداشتند و بر کار تولیدی و خدماتی و داد و ستد نیز نمی‌پرداختند.

هرم قدرت در روستاهای ایران در دوره سنتی (پیش از اصلاحات ارضی)

وضعیت تحرک اجتماعی در روستاهای ایران:

طبق پژوهشهای انجام شده نشان داده شده که میان موقعیت طبقاتی و تحرک اجتماعی افراد در رابطه مستقیمی وجود دارد و در تحقیقی دیگر ارتباط مستقیم میان تحرک اجتماعی آرزوهای شغلی روستائیان با پایگاه، اجتماعی آنان تأیید شده است.

فصل ششم: نهادهای اجتماعی در روستا

اهداف:

- آشنایی با تعریف نهاد اجتماعی
- آشنایی با تعریف خانواده روستایی
- آشنایی با مختصات خانواده روستایی
- آشنایی با تعریف خویشاوندی
- ارائه مشخصات خویشاوندی
- آشنایی با تعریف ازدواج
- آشنایی با مختصات ازدواج

تعریف تحرک اجتماعی

تحرک اجتماعی عبارت است از حرکت فرد یا گروهی از مردم یک قشر و طبقه اجتماعی به قشر و طبقه اجتماعی دیگر و تغییر پایگاه اجتماعی آنان

اشکال تحرک اجتماعی:

تحرک افقی:

برخی از جامعه‌شناسان دگرگونیهای درون گروه‌بندیهای مذهبی، سیاسی یا فرهنگی را جزو تحرک اجتماعی افقی می‌دانند.

تحرک عمودی:

برخی از دانشمندان دگرگونی جایگاه اجتماعی و طبقاتی را تحرک اجتماعی عمودی می‌دانند

مختصات خانواده روستایی:

الف) بعد خانواده:

مطالعات اجتماعی نشان می‌دهد که نسبت خانواده‌های پرجمعیت (۵ نفر) در روستا بیش از شهر است.

ب) نوع خانواده:

خانواده روستایی ایران پدر نام و پدر مکان است و شیوه پدر سالاری و مردمداری تا حدود زیادی بر آن مسلط است.

ج) کارکرد خانواده:

وظیفه خانواده روستایی در مقابل اعضای خود بیشتر از شهرهاست.

تعریف خویشاوندی:

خویشاوندی

عبارت است از مجموعه‌ای از پیوندها و روابط خونی، اجتماعی، مذهبی، حقوقی و قانونی واقعی یا فرضی و مشهود یا خیالی که گروهی از افراد را به یکدیگر مربوط می‌کند.

تعریف نهاد اجتماعی:

«نهادهای اجتماعی»

الگوی نسبتاً پدیدار رفتار یا مجموعه‌ای از الگوها، روابط، روندها و ابزارهایی است که در رابطه با یک نفع و نیاز اجتماعی ساخته شده‌اند.

تعریف خانواده روستایی:

خانواده

نخستین سلول و واحد زندگی اجتماعی است، مرکب از یک یا چند زن که با یک یا چند مرد زندگی می‌کنند و ممکن است کودکانی هم داشته باشند.

مشخصات خویشاوندی و توضیح آنها به اختصار

- نقش و اهمیت خویشاوندی با وسعت جوامع انسانی نسبت معکوس دارد.
- شبکه‌های خویشاوندی (طایفه‌ها) در روستاها نقش مهم و تعیین کننده‌ای روی خانواده‌ها دارند.
- نظامهای خویشاوندی رضای و صیغه‌ای (مذهبی) و کیوره‌گزینی (اجتماعی) در روستاها بیشتر از شهرها دوام آورده‌اند.

تعریف ازدواج:

«ازدواج»

پایه‌گذار خانواده زن و شوهری است و آن به رابطه‌ای قانونی، عرفی یا دینی گفته می‌شود که مرد و زن را برای شرکت دائم یا موقت در زندگی به هم پیوند می‌دهد.

مختصات ازدواج:

سرعت ازدواج
عمومیت ازدواج
پیشروی ازدواج

سرعت ازدواج

سرعت ازدواج

از روی مقایسه درصد ازدواج کرده‌های گروه سنی ۱۵-۱۹ و ۲۰-۲۴ میان زن و مرد تعیین می‌شود.

مقایسه مختصات ازدواج بین روستا، شهر

سرعت، عمومیت و پیشرسی ازدواج و ازدواجهای مبادله‌ای، درون گروه و مجدد در روستا بیشتر از شهرها است.

مقایسه مختصات ازدواج بین کشورهای جهان سوم و ممالک پیشرفته :

سرعت، عمومیت و پیشرسی ازدواج و ازدواجهای مبادله‌ای، درون گروه و مجدد در کشورهای جهان سوم بیشتر از ممالک پیشرفته است

عمومیت ازدواج

عمومیت ازدواج

که از روی درصد ازدواج کرده‌ها در گروه سنی ۴۵-۴۹ برای زن و مرد محاسبه می‌شود

پیشرسی ازدواج

ازدواج پیشرس

یعنی ازدواجهایی که زودتر از سن قانونی ازدواج در هر جامعه صورت می‌گیرد.

ملاکهای طبقه‌بندی جامعه:

برخی از ملاکهای طبقه‌بندی جامعه عبارتند از:

- ♦ درجه تکامل فرهنگ و تمدن،
- ♦ سطح معیشت و شیوه‌های تولید،
- ♦ عوامل سیاسی و اقتصادی،
- ♦ رشد و توسعه اجتماعی،
- ♦ عوامل تاریخی،
- ♦ رشد و تکامل ابزارسازی و
- ♦ ملاکهای علمی و فلسفی.

تقسیم‌بندی جامعه با توجه به روابط اجتماعی:

۱. سنتی
۲. غیر سنتی

مقایسه مختصات ازدواج بین زنان و مردان

- ♦ سرعت، عمومیت و پیش‌رسی ازدواج برای زنان بیشتر از مردان است.

فصل هفتم: روان‌شناسی اجتماعی روستاییان

اهداف:

- ۱- آشنایی با انواع طبقه‌بندیهای جامعه
- ۲- آشنایی با تقسیم‌بندی جرایم با توجه به روابط اجتماعی و توضیح هر کدام به اختصار
- ۳- آشنایی با ویژگیهای جوامع سنتی و توضیح هر کدام به اختصار
- ۴- آشنایی با رفتارهای سنتی روستاییان

طبقه‌بندی جوامع

فریدنا و تونیس جامعه را به دو صورت

۱. گماین‌شتافت (اجتماعات سنتی روستایی) و
۲. گزل‌شتافت (جوامع صنعتی شهری)

تقسیم می‌کند.

طبقه‌بندی جوامع

دورکیم از دو گونه

۱. «جوامع با همبستگی مکانیک» و
 ۲. «جوامع با همبستگی ارگانیک»
- نام می‌برد .

جامعه سنتی:

«جامعه سنتی»

مرحله‌ای از تحول جامعه است که در آن جامعه معینی در مفهوم دقیق کلمه صنعتی نشده و تولید آن در سطح ابتدایی قرار دارد و بیشتر امور جامعه سنتی به وسیله سنتها اداره می‌شود.

جامعه غیر سنتی:

«جامعه غیر سنتی»

مرحله‌ای از تحول جامعه است که در آن صنعت و خدمات پیشرفت کرده و جامعه به تولید انبوه دست یافته است. این جامعه به وسیله روابط و قوانین حقوقی اداره می‌شود.

طبقه بندی جوامع

راجرز، اسملسر، هوزلیتز و ایزنشتاد از

۱. جوامع سنتی
۲. جوامع مدرن

بحث می کنند .

ویژگیهای جوامع سنتی

ستگرای:

در این جامعه نوجویی و نوآوری نقش کمتری در زندگی مردم ایفا می کند.

طبقه بندی جوامع

.فرانسوا پرو و والت وروستو جامعه را به دو گونه

۱. سنتی و
۲. صنعتی

تقسیم می کند.

طبقه بندیهای دیگر جامعه

ردفیلد از

جامعه قومی و
جامعه شهری

به صورت تداوم قومی – شهری نام می برد.

ویژگیهای جوامع سستی

ایستایی و رکود:

در این جوامع به علت محافظه کاری و مقاومت در برابر نوآوری نشان از تغییر و تحول در آن به چشم نمی خورد

ویژگیهای جوامع سستی

سرنوشتگرایی

جوامعی اند که به قضا و قدر چشم دوخته و گمان می کنند که سرنوشت تغییر ناپذیر است و با تقدیر تدبیر نتوان کرد .

ویژگیهای جوامع سستی

محافظه کاری

حفظ هر آنچه از گذشته به ارث باقی مانده است نتیجه سنگرایی روستاییان و مایه اصلی مخالفت آنان با نوآوری و نوآوری است .

ویژگیهای جوامع سستی

محدودیت و بسته بودن:

جوامعی اند که از نظر جغرافیایی، جمعیتی، فکری و فرهنگی کوچک و محدودند .

فصل هشتم: جمعیت و حرکات آن در روستا

اهدافین فصل عبارتند از آشنایی با:

- ۱- ویژگیهای ترکیب جمعیت روستایی
- ۲- انواع حرکات جمعیت
- ۳- ویژگیهای حرکات زیستی و طبیعی
- ۴- بیان انواع مهاجرت و تعریف آنها
- ۵- آشنایی با مراحل ویژگیهای مهاجرت در ایران
- ۶- آشنایی با نظریه ها ، سیاست هاو پیامدهای مهاجرتی

مطالعه جمعیت در دو بخش بررسی می شود

♦ ساخت و ترکیب جمعیت و حرکات آن

ویژگیهای جوامع سستی

نقشهای اجتماعی

در این جوامع نقشها از نوع انتسابی اند به همین جهت تحرک اجتماعی و طبقاتی در آنها تقریباً صفر است

ویژگیهای رفتاری و روابط روستاییان:

۱. صبر و بردباری
۲. بدبینی و بی اعتماد
۳. خوشباوری
۴. همیاری
۵. مهمان نوازی
۶. ارزش فرزند
۷. ارزش جنس

حرکات جمعیت:

حرکات زیستی
حرکات مکانی

توضیح ساخت و ترکیب جمعیت و حرکات زیستی جمعیت:

- در ساخت جمعیت از نسبت جنسی، میانه سنی، امید زندگی، جوانی، شهرنشینی، و سواد و آموزش جمعیت بحث می شود.
- در حرکات زیستی جمعیت از زاد و ولد، مرگ و میر و افزایش طبیعی جمعیت گفتگو می شود.

ویژگیهای حرکات زیستی و طبیعی.

- زاد و ولد
- مرگ و میر
- افزایش طبیعی جمعیت

ویژگیهای ترکیب جمعیت روستایی در مقایسه با جمعیت شهری و عشایر ایران:

- الف) نسبت جنسی،
- ب) میانه سنی و امید زندگی،
- ج) جوانی جمعیت،
- د) شهرنشینی،
- و) سواد و آموزش

انواع مهاجرت:

- ♦ از نظر زمان
- ♦ از نظر مساحت طی شده
- ♦ از دیدگاه خواست و تمایل مهاجران
- ♦ از نظر تعداد
- ♦ از جنبه قلمرو و سیاست

تعاریف مهاجرت

- ♦ مهاجرت به معنای عام عبارت است از ترک سرزمین اصلی و سکونت در سرزمین دیگر به طور موقت یا دائم. «»

توضیح انواع مهاجرت به اختصار:

۱. از نظر زمان:
 - کوتاه مدت (موقت)
 - میان مدت (فصلی)
 - بلند مدت (دائمی)

تعریف دوم مهاجرت به معنای عام:

- ♦ عبارتست از نقل مکان انفرادی یا جمعی انسانها با تصمیم به تغییر محل اقامت و کار به طور دائم یا برای مدتی طولانی (بیش از یک سال)

توضیح انواع مهاجرت به اختصار:

۴. از نظر تعداد:

فردی

خانوادگی

جمعی یا گروهی

توضیح انواع مهاجرت به اختصار:

۵. از جنبه قلمرو و سیاست:

(۱) داخلی (۲) خارجی.

توضیح انواع مهاجرت به اختصار

۲. از نظر مسافت طی شده:

نزدیک یا کوتاه

متوسط

دور یا بلند

توضیح انواع مهاجرت به اختصار:

۳. از دیدگاه خواست و تمایل مهاجران:

ارادی یا اختیاری (برای کار و بهبود شرایط زندگی)

اضطراری یا قهری (پناهندگی سیاسی و جنگی)

اجباری یا تحمیلی (نقل مکان عشایر و تبعید).

چند نظریه معروف در مورد پدیده مهاجرت:

۱. نظریه کارکردی
۲. نظریه تفاوتها یا جذب و دفع
۳. نظریه وابستگی و دگرگونی و توسعه.

پیامدهای مهاجرت:

نسبت به مبدأ مهاجرت (روستاها): تمایل جمعیت روستاها، تخلیه نیروی کار، دگرگونی قشریندی روستاها و....

نسبت به مقصد (شهرها): افزایش جمعیت مقصد، افزایش مشاغل کاذب، پیدایش حاشیه‌نشینی و....

نسبت به کل کشور: تعادل نداشتن رشد جمعیت با رشد اقتصاد، به تأخیر افتادن سرمایه‌گذاری در اقتصاد و....

مراحل مهاجرت در ایران:

مهاجرت کند تا سال ۱۳۰۰، مهاجرت نیمه بطئی ۰ از سال ۱۳۰۰ تا ۱۳۴۰ و مهاجرت سریع از ۱۳۴۰ به بعد.

ویژگیهای مهاجرت در ایران:

۱. مرد گزینی
۲. جوان جوان گزینی
۳. مجرد گزینی
۴. همبستگی میان مهاجرت و سواد
۵. به صورت فردی
۶. افزونی مهاجران فصلی و موقت در مقابل مهاجران دائمی
۷. فردی بودن مهاجرتهاى موقت و جمعی بودن مهاجرتهاى دائمی
۸. توجه بیشتر مهاجران به تهران و چند شهر بزرگ
۹. حاشیه‌نشینی بیشتر مهاجران

انواع سیاستهای مهاجرتی:

♦ نوع اول سیاستهای اداری:

ن. نوع دوم سیاستهای سازمانی:

نوع دوم سیاستهای سازمانی:

♦ گونه‌ای از سیاستهای مهاجرتی اند که به منظور جابه جایی سازمان یافته کارگران و کارمندان از مناطق روستایی به مراکز شهری، صنعتی، و خدماتی و یا میان مناطق مختلف کشور اجرا می‌شوند.

نوع سوم سیاستهای اقتصادی:

♦ نوعی از سیاستهای مهاجرتی اند که به تصمیمگیرهای اقتصادی دولت ناظرند. به عنوان مثال تخصیص سرمایه‌گذارهای کلان برای مناطق روستایی.

نوع اول سیاستهای اداری

♦ به مقررات اداری و حقوقی خاصی اطلاق می‌شود که محدودیتها، ممنوعیتها و تجویزهای مهاجرتی را برای شهروندان کشور تصویب و تعیین می‌کند، مانند: قوانین شغلی (محدودیتهای ساعاتی کار).

فصل نهم تولید کشاورزی

- ۱- آشنایی با تعریف کشاورزی و نقش آن در تحولات اجتماعی
- ۲- آشنایی با انواع زمینه‌های تولید و منابع معیشت روستاییان
- ۳- بیان زراعت
- ۴- شرح دامداری و دامپروری در روستا
- ۵- آشنایی با تعریف باغداری و نحوه فعالیت روستاییان در این زمینه
- ۶- آشنایی با مفهوم صنایع دستی
- ۷- بیان کارمزدوری
- ۸- بیان عوامل سنتی در زراعت ایران
- ۹- بیان عوامل جدید در زراعت ایران

تعریف کشاورزی:

«کشاورزی عبارت است از

استفاده از بهره‌دهی زمین به منظور تولید و پرورش گیاهان و جانوران سودمند.

نقش کشاورزی در تحولات اجتماعی:

۱. عرضه مازاد نیروی کار و مازاد سرمایه برای صنعت نوپا
۲. عرضه مازاد غذایی و مواد خام صنعتی
۳. تأمین ارز خارجی از بعضی کشورها از طریق افزایش صادرات
۴. ایجاد بازار برای کالای صنعتی سبک
۵. تسهیل سرمایه‌گذاری در فعالیتهای تولیدی جنبی

مفهوم بهره‌برداری کشاورزی:

بهره‌برداری کشاورزی «گونه‌ای از بهره‌برداری است که در آن مجموعه‌ای از اراضی به وسیله شخص حقیقی یا حقوقی برای تولیدات کشاورزی استفاده می‌شود»

مهمترین زمینه‌های تولید و منابع معیشتی روستاهای کشور:

زراعت، دامپروری، صنایع دستی، باغداری، و کارمزدوری.

شرح دامداری و دامپروری:

دامپروری، پس از زراعت، در بسیاری از روستاهای ایران اهمیت دارد. سهم دامپروری در عایدی هر خانوار روستایی و حتی هر ده در مجموع درآمد خانواده از منطقه‌ای به منطقه دیگر تفاوت دارد.

مفهوم صنایع دستی:

منظور از صنایع دستی روستایی آن نوع از صنایع ساده و بدون پیچیدگی تکنیکی است که در روستا منبع درآمد کمکی و شغل تکمیلی است و در مواقع بیکاری فصلی بدان پرداخته می‌شود.

سهم زراعت در میان بخشهای کشاورزی:

زراعت در میان بخشهای کشاورزی ایران اهمیت بیشتری دارد و می‌توان گفت که در اکثر روستاها بیشترین سهم درآمد خانوارها از محل زراعت تأمین می‌شود.

فصل دهم

نظامهای بهره‌برداري

مفهوم کارمزدوري:

کار روستایی برای دیگران در ازای اخذ دستمزد در روستا یا شهر.

تعریف نظام بهره‌برداري:

نظام بهره‌برداري نشان دهنده نحوه برداشت محصول با استفاده از شیوه‌های معین تولید و فن آوری مناسب در چهارچوب یک رشته روابط حقوقی میان افراد در قالب یک نظام تقسیم کار برای دریافت سهمی از محصول می‌باشد.

عوامل تولید زراعی در ایران

عوامل تولید سنتی در زراعت تاریخی عبارت بود از: زمین، آب، (عوامل ناموفق) نیروی انسانی، نیروی حیوانی و بذر (عوامل منقول).

عوامل تولید جدید در زراعت تاریخی ایران: سرمایه پولی و اعتبارات کشاورزی، آموزش و ترویج و مدیریت تولید.

نظامهای ماقبل سرمایه‌داری

اول: نظام برزگری

برزگر با داشتن یک عامل (نیروی کار انسانی) در تولید زراعی شرکت کرده، کمتر از ۵/۱ محصول به او می‌رسد.

نظامهای ماقبل سرمایه‌داری

دوم: نظام مزادعه

نظامی که در آن کار در روی زمین و زراعت انجام می‌شود و مالک و زارع یا عقد قرارداد باهم شریک میشوند

مفهوم نظام بهره‌داری

نشان دهنده نوع رابطه انسان با طبیعت و پیشرفت سطح فن آوری و تسلط انسان بر طبیعت می‌باشد.

نظامهای بهره‌داری زراعی ایران:

نظامهای ماقبل سرمایه‌داری

نظامهای انتقالی

نظامهای جدید

عوامل تثبیت مالکیت اربابی:

۱. خرید زمین زراعی یا غصب اراضی دیوانی و خالصه توسط افراد دینفوذ.
۲. لغو در (تیولداری) مجلس اول یعنی ملکی که از جانب دولت به کسی واگذار می شد تا مستمری خود را اخذ کند.
۳. تأسیس اداره کل ثبت اسناد.

منظور از نظامهای بهره برداری انتقالی (مرحله گذار):

نظامهایی اند که در مرحله تبدیل نظامهای سنتی ماقبل سرمایه داری و نظام اقتصادی - اجتماعی اربابی به نظامهای نوین سرمایه داری - صنعتی پیدا می شوند

نظامهای ماقبل سرمایه داری:

سوم: نظام اقطاع
ملک یا زمینی بود که از جانب خلیفه به یکی از امرا به منظور بهره برداری از عواید آن به شرط زراعت و اگذاری می شد.

نظامهای ماقبل سرمایه داری:

چهارم: نظام اربابی
نظامی بود که در آن مالک برخی از عوامل تولید امرا اختیار رعیت قرار می داد تا به کمک اعضای خانواده اش به کشت و زرع بپردازد و حاصل را مطابق قرارداد میان خود و او تقسیم نماید.

نظامهای بهره‌برداری انتقالی با توضیح:

اول نظام بهره‌برداری کوچک و متوسط بازرگانی:

هدف آنها از فعالیتهای تولید کشاورزی صدور محصول به محصول به بازار فروش

نظامهای بهره‌برداری انتقالی با توضیح:

دوم نظام بهره‌برداری دهقانی یا خانوادگی: نوعی از

بهره‌برداری است که در آن رئیس خانوار با کمک افراد خانواده خود در قطعه زمین مشخصی زراعت می‌کند.

ویژگیهای نظام بهره‌برداری دهقانی

۱. محدود بودن سرمایه فنی
۲. ضعف دانش و مدیریت
۳. محدود بودن واحدهای بهره‌برداری
۴. ضعف حجم تولید و بازده در واحد خاک
۵. تقسیم واحدهای بهره‌برداری به قطعات متعدد
۶. الزامی بودن کار زنان و کودکان و سالخوردگان در امر تولید
۷. حاکمیت اقتصاد معیشتی و سرمایه مالی اندک

ویژگیهای نظام بهره‌برداری نیمه سستی و نیمه تجاری کشاورزی ایران:

۱. اساساً به منظور تولید فراورده‌های کشاورزی برای بازار تأسیس شده‌اند.
۲. محصولاتی تولید می‌کنند که بیشتر کاربرد تا سرمایه‌بر
۳. کشاورزان آنها را تأسیس می‌کنند که روحیه کار و عمل و خطر کردن دارند.

انواع نظامهای بهره‌برداری خانوادگی از نظر شرکت در کار تولید زراعی:

- الف) بهره‌برداران عامل
ب) بهره‌برداران ناعامل

انواع نظامهای بهره‌برداری جدید:

- الف) کشاورزی تجاری وسیع
ب) شرکت‌های کشت و صنعت
ج) بهره‌برداری مبتنی بر تولید تعاونی

انواع نظامهای بهره‌برداری خانوادگی یا دهقانی
بر حسب وضع منطقه و ابزارهای کشاورزی و روابط تولید

- انواع نظامهای بهره‌برداری خانوادگی یا دهقانی بر حسب
وضع منطقه و ابزارهای کشاورزی و روابط تولید
- الف) دهقانان توانگر
ب) دهقانان خرده‌پا
ج) دهقانان تهیدست

نظامهای بهره‌برداری خانوادگی

انواع نظامهای بهره‌برداری خانوادگی از نظر شرکت
در کار تولید زراعی:

- الف) بهره‌برداران عامل
ب) بهره‌برداران ناعامل

ویژگیهای شرکت‌های کشت و صنعت:

۱. وسیع بودن اراضی با کشت کلان
۲. تلفیق کشاورزی با صنعت در حد بالا
۳. اهمیت سرمایه بیش از عوامل دیگر
۴. استفاده از کارگران کشاورزی
۵. بازاریابی و حفظ آن و ضرورت استفاده از فن آوری بالا
۶. جدایی کار از سرمایه

هدف اساسی شرکت‌های کشت و صنعت:

۱. اجرای سیاست افزایش محصولات کشاورزی در واحدهای بزرگ ماشینی
۲. فراهم کردن امکانات برای حداکثر استفاده از منابع آب سدهای کشور در اراضی واقع در حوزه آبیاری آنها

ویژگیهای نظام بهره‌برداری کشاورزی تجاری وسیع:

۱. بهره‌برداری ماشینی یا نیمه ماشینی
۲. مالک زمینها اغلب سرمایه‌داران شهری و احياناً روستایی‌اند
۳. هدف اساسی تولید، صدور به بازار است
۴. استفاده از کارگران کشاورزی روزمزد
۵. وسعت زمین بیش از ۵۰ هکتار است
۶. سرمایه‌بر بودن واحدهای بهره‌برداری
۷. گرانی اراضی مزروعی در این واحدها

تعریف کشت و صنعت:

کشت و صنعت به نوعی نظام بهره‌برداری اطلاق می‌شود که وسیع، صنعتی و سرمایه‌بر است، تولید آن صرفاً متوجه بازار می‌باشد و از کارگران کشاورزی استفاده می‌کند.

اشکال اساسی نظام بهره‌برداری مبتنی بر تولید تعاونی:

شکل دوم شرکتهای سهامی زراعی: یک واحد تولید کشاورزی تقریباً ماشینی است که از تجمیع زمینهای کشاورزان و خرده مالکان یک یا چند روستا تحت نظارت دولت به وجود می‌آید.

اشکال اساسی نظام بهره‌برداری مبتنی بر تولید تعاونی:

شکل سوم مشاعهای تولیدی: مشاع تولیدی یک واحد مستقل کشاورزی است که عده‌ای کشاورز در یک یا چند قطعه زمین مشخص با آب و سرمایه متعلق به مشاع به امور کشاورزی می‌پردازند و محصول را به صورت تعاونی برمی‌دارند

مزایای شرکتهای کشت و صنعت:

۱. استفاده بهینه از آب و خاک
۲. کاربرد فن آوری در سطح بالا
۳. تربیت نیروی انسانی ماهر
۴. بسته‌بندی و درجه‌بندی تولید برای بازار کار
۵. اقتصادی و به صرفه کردن تولید
۶. بهبود مواد اولیه
۷. سهل کردن مبارزه با آفات گیاهی
۸. به کارگیری نیروهای متخصص با هزینه‌های پایین

اشکال اساسی نظام بهره‌برداری مبتنی بر تولید تعاونی:

شکل اول شرکت‌های تعاونی کشاورزی که هدف آن تجمیع اراضی و یکپارچه کردن زمینها به منظور بالا بردن میزان عملکرد تولید در واحد سطح است.

اشکال واحدهای کارزراعی:

فردی

یا

جمعی و مشاع

انواع واحدهای کار زراعی فردی:

جفت گاو،	نسق زراعی،
سمکار،	طاق،
تیرکار،	جوق،
جوار،	بنجال،
دسترنج	سرقفلی،

و طنابرداری.

فصل یازدهم: واحدهای کار زراعی

اهداف این فصل عبارتند از آشنایی با:

تعریف واحد کار زراعی، انواع کار زراعی فردی، نسق زراعی، تعریف نسقبندی، انواع و صور مختلف آن، جفت گاو، بنه، واحدهای کار زراعی جمعی، بنه‌بندی، انواع بنه در روستاهای ایران، عوامل اصلی و فرعی بنه و شرح سازمان بنه

تعریف واحد کارزراعی یا واحد بهره‌داری:

«سازمانی است از آب و زمین، ابزار کار زراعی و نیروی انسانی که تحت نظر مدیریت واحد اداره می‌شوند.

صور نسق بندی:

نسق بندی منظم به صورت سالانه

نسق بندی نامنظم به شکل اتفاقی

نسق داریم:

در این نسق رعیت زمینی را که در اختیار است هر سال کاشت و از حق ریشه برخوردار بود.

توضیح نسق زراعی:

«نسق زراعی» عبارت است از

قواعد و نظام عرفی و حقوقی در استفاده از آب و زمین در اراضی مزروعی آبی و دیمی.

تعریف نسق بندی:

«نسق بندی» عبارت است از

اجرای نسق، یعنی اجرای قواعد و نظام عرفی و حقوقی، در امور زراعت.

معانی جفت گاو

معنی دوم: واحد مساحت زمین زراعی:

در این واحد یک جفت گاو مقدار از زمینی از ۴ تا ۶ هکتار که در یک فصل زراعی با یک جفت گاو شخم زده می شود اعم از اینکه کشت شود یا به زیر آبش رود.

معانی جفت گاو

♦ معنی سوم: واحد اندازه گیری و بهره برداری از زمین:

♦ مقدار زمینی برابر با کاری که یک جفت گاو به اضافه رعیت و خانوار او در مدت معینی از سال انجام می دهند.

نسق متغیر:

در این نسق که بیشتر مرسوم بود ما زمین برای یک دوره معمولی معمولاً یک سال به رعیت واگذار می شد و ارباب با تغییر مداوم رعایا از پایداری آن جلوگیری می کرد.

معانی جفت گاو

معنی اول: ایزاد کار زراعی:

یعنی دو رأس گاو که به یک گاو آهن بسته می شوند.

تعریف بنه بندی:

تغییرات سالیانه بنه ها را که به طور منظم (هر سال یا هر از چند سال یک بار) تجدید می شود، «بنه بندی» می نامند.

عوامل اصلی و فرعی بنه:

- ♦ عوامل اصلی: آب و زمین (عوامل نامنقول) نیروی انسانی و حیوانی و بذر (عوامل منقول)
- ♦ عوامل فرعی: نیروی انسانی جنبی بنه (مستقیم نامستقیم) و کارگران کمکی و ابزار کار

تعریف بنه:

«بنه» عبارت است از یک واحد مستقل زراعی که عده ای دهقان یا ستهای مشخص اجتماعی بر اساس تقسیم کار در یک یا چند قطعه زمین مشخص با مقدار آب و نیروی شخم معین به وسیله تعدادی ابزار کار به مدت یک سال زراعی در یک آبادی به کشت و زرع می پردازند.

ویژگیهای واحدهای کار زراعی جمعی:

۱. تحت نظر مدیریت واحد اداره می شود.
۲. مدیریت می تواند حقیقی یا حقوقی باشد.

انواع بنه

بنه‌های قمی کاری:

بنه‌هایی که در آنها به کشت محصولات بهاره، مانند خربزه، طالبی، پنبه، چغندر قند و... می‌برداختند.

شرح سازمان بنه:

♦ هر یک از بنه‌ها معمولاً شش نفر عضو دارد که ریاست آنها با «سربنه» است. سربنه را «آبیار» نیز می‌گویند. در هر بنه دو نفر کمک آبیار نیز وجود دارد که آنها را «وربنه» یا «دم آبیار» می‌نامند.

انواع بنه

بنه‌های ارباب و رعیتی:

بنه‌ای بود که ارباب با در نظر گرفتن مقدار آب زمینی را براساس عرف محل به قطعاتی تقسیم و معمولاً یک شبانه‌روز آب را با ابزار مشخصی برای مدت یکسال زراعی به دست نیروی کاری سپرد و خود مستقیماً نیروی کار و اعمال و رفتار آن را سرپرستی می‌کرد.

انواع بنه

بنه‌های گاوبندی:

بنه‌ای که مالک زمین و آب موجود در ده را به شراکت می‌گذاشت و فرد دیگری با اجازه و موافقت او تهیه عوامل منقول بنه را تعهد می‌کرد و کشت و زرع بنه را سرپرستی می‌نمود و به هنگام تقسیم محصول به نسبت عواملی که تهیه کرده بود سهم می‌برد.

انواع تصرفی

تصرف ابتدائی: مالکیت به دست افراد نیست بلکه با جماعت‌های ابتدائی روستایی و قبیله است.

تصرف انتفاعی: مالکیت تنها به مالک و مالک اعظم، دولت یا شاه مربوط است.

انواع مالکیت از نظر شیوه انتقال زمین به دولت اسلامی:

الف) اراضی مفتوح عنوه:

به زمین‌هایی اطلاق می‌شود که مسلمانان آنها را از راه جنگ و جهاد مسلحانه در جریان فتوحات اسلامی فتح کرده و به دست آورده‌اند.

فصل دوازدهم: مالکیت ارضی و مناسبات زمینداری

اهداف:

- آشنایی با تعریف مالکیت در آغاز تحول جامعه بشری
- بیان انواع رابطه تصرفی
- بیان انواع مالکیت ارضی از نظر انتقال زمین به دولت اسلامی
- بیان انواع زمین از نظر بهره‌داری کشاورزی
- بیان انواع زمین از نظر مالکیت و روابط ملکداری
- بیان انواع مالکیت ارضی در آستانه اصلاحات ارضی

تعریف مالکیت:

«عبارتست از رابطه انسان تولید کننده با شرایط طبیعی تولید و حیات او»

انواع مالکیت از نظر شیوه انتقال زمین به دولت اسلامی:

د) اراضی طوعی و دعوتی:

زمینهایی هستند که سکنه آنها، بدون جنگ با سپاهیان اسلام، دعوت اسلام را پذیرفته و به طوع و رغبت اسلام آورده‌اند و زمینهای خود را در اختیار دولت اسلامی گذاشته‌اند.

انواع زمین از نظر بهره‌داری کشاورزی

الف) زمینهای آباد طبیعی:

زمینهایی هستند که به طور طبیعی و بدون دخالت انسان و کار مستقیم وی روی آن، آباد بوده و مورد بهره‌داری قرار می‌گیرند.

انواع مالکیت از نظر شیوه انتقال زمین به دولت اسلامی:

ب) اراضی فی:

به زمینهایی اطلاق می‌شود که در دوره فتوحات اسلامی ساکنانشان آنها را رها کرده و ریخته‌اند.

انواع مالکیت از نظر شیوه انتقال زمین به دولت اسلامی:

ج) صلحی و عهدی:

زمینهایی هستند که مسلمانان برای فتح آنجا اقدام کرده‌اند اما سکنه آن نه به اسلام گرویده‌اند و نه در برابر مسلمین مقاومت نظامی نموده‌اند، بلکه بر دین خویش باقی مانده و طبق پیمانی پذیرفته‌اند که با صلح و صفا در حمایت دولت اسلامی زندگی کنند.

انواع زمین از نظر بهره‌برداری کشاورزی

د) زمینهای موات عارضی:

زمینی است که قبلاً آباد و معمور بوده ولی فعلاً به صورت خراب و موات درآمده؛ یعنی سابقه احیا داشته لکن به مرور زمان خراب شده است.

انواع زمین از نظر مالکیت و روابط ملکداری

الف) اراضی دولتی:

منظور از مالکیت دولتی در اسلام، مالکیت پیامبر یا امام و به نمایندگی آنان دولت و حکومت اسلامی است که نسبت به برخی از ثروتها مانند معادن، اراضی، مراعات، دریاها، رودخانه‌ها، و منابع طبیعی و غیر اعمال می‌شود.

انواع زمین از نظر بهره‌برداری کشاورزی

ب) زمینهای آباد عارضی:

به زمینهایی اطلاق می‌شود که زمانی پیش جزء موات بوده و سپس احیا و آباد گردیده است.

انواع زمین از نظر بهره‌برداری کشاورزی

ج) زمینهای موات اصلی:

زمینی است که تاکنون آباد نشده و در مالکیت کسی در نیامده و یا معلوم نیست که آباد شده یا نه؛ یعنی سابقه احیا و بهره‌برداری ندارد و به صورت طبیعی باقی مانده است.

انواع زمین از نظر مالکیت و روابط ملکداری

ب) اراضی عمومی:

آن قسم از زمینها و اموالی است که از راه جنگ یا پیمان صلح به مسلمین منتقل شده است. این اموال اولاً ملک خصوصی کسی نیست؛ ثانیاً به مسلمین اختصاص دارد و شامل غیر آن نمی شود.

انواع زمین از نظر مالکیت و روابط ملکداری

ج) اراضی خصوصی:

مالکیت خصوصی نوعی از مالکیت است که در آن رابطه فرد با مال یا زمین به طور اختصاصی تعیین می شود و دیگران را از انتفاع منع می نماید و یا مداخله آنان را جز در موارد استثنایی سلب می کند.

انواع مالکیت عمومی

۱. مالکیت امت:

نوعی از مالکیت عمومی که به معنای مالکیت تمام نسلهای امت اسلامی در طول تاریخ می باشد

انواع مالکیت عمومی

۲. مالکیت توده:

گونه ای از مالکیت عمومی در مواردی که عموم مسلمین حق استفاده از آنها را دارند و فرد نمی تواند به تنهایی مالک آن شود.

انواع مالکیت ارضی در آستانه اصلاحات ارضی

نوع ۱. مالکیت خالصه:

املاک خالصه زمینهایی بودند که در طول تاریخ ایران در مالکیت دولتی یا دیوانی قرار داشتند و از سوی دولت به افراد معینی برای استفاده از عواید یا زراعت در آنها داده می شدند.

انواع مالکیت ارضی در آستانه اصلاحات ارضی

نوع ۲. مالکیت اختصاصی:

یا سلطنتی املاکی بودند که در هر دوره‌ای از تاریخ ملک خاص شاه یا سلطان یا خلیفه و خاندان او شمرده می شدند.

انواع مالکیت خصوصی

۱. مالکیت فرد:

عبارتست از مالکیت یک شخص بر اموال خویش بدون شراکت دیگران در آن اموال

انواع مالکیت خصوصی

۲. مالکیت جمع:

عبارتست از مالکیت گروهی به طور مشترک و مشاع.

انواع مالیکت ارضی در آستانه اصلاحات ارضی

نوع ۴. مالکیت اربابی:

زمینهایی که به شیوه ارباب و رعیتی اداره می شدند.

انواع مالیکت ارضی در آستانه اصلاحات ارضی

نوع ۳. مالکیت وقفی:

وقف در تعریف فقهی عبارت است از حبس مال و تسبیل منافع آن، یعنی باید عین مال مصون از نقل و انتقال بماند تا موقوف علیه از منافع آن استفاده کند.

انواع مالیکت ارضی در آستانه اصلاحات ارضی

نوع ۵. خرده مالکی:

مالکیت زمین زراعی به دست بهره‌داری که در آن خانوار در روستایی به کمک اعضای خود و در مواردی به کمک چند کارگر روزمزد زمین را زراعت می کند.

انواع املاک وقفی:

وقف بر دو نوع است: عام و خاص.

۱. در صورتی که موقوف علیه محصور باشد (مانند وقف بر اولاد)، وقف خاص است و
۲. اگر چنان که موقوف علیه غیر محصور باشد (مانند وقف بر فقرا و بیماران) و یا وقف بر مصالح عامه باشد (مانند وقف برای مساجد و بیمارستانها) وقف را عام گویند.

انواع مالکیت ارضی در آستانه اصلاحات ارضی

نوع ۶. مالکیت سرمایه‌داری ارضی:

این شیوه از مالکیت و بهره‌برداری ارضی که به دنبال از میان رفتن تدریجی روابط ارباب و رعیتی پیدا شده، در بخشهای مختلف کشور اشکال متفاوتی به خود گرفته است.

فصل سیزدهم: اصلاحات ارضی

اهداف:

- ۱- آشنایی با تعریف، مفاهیم و معانی و اهداف اصلاحات ارضی در ایران و جهان
- ۲- مقایسه اصلاحات ارضی و تغییرات ارضی
- ۳- بیان وجه تمایز اصلاحات ارضی و انقلاب ارضی
- ۴- بیان موارد شمول اصلاحات ارضی از نظر بهره‌بردارها
- ۵- بیان شقوق، مراحل، علل و نتایج اصلاحات ارضی

تعریف اصلاحات ارضی:

تعریف اول:

«عبارت است از دگرگونی و نوسازی قواعد و رویه‌های کشاورزی به منظور هماهنگ ساختن نظام زمینداری با لازمه‌های کلی توسعه اقتصادی».

تعریف اصلاحات ارضی:

تعریف دوم:

«اصلاحات ارضی عبارت است از اقدامات دولت برای ایجاد دگرگونی‌هایی در نحوه مالکیت ارضی و شیوه استفاده از زمین زراعی».

وجه تمایز اصلاحات ارضی و انقلاب ارضی:

- ♦ انقلاب ارضی به بازستادن اراضی و وسایل تولید کشاورزی از مالکان بزرگ و واگذاری آنها به دهقانان بی زمین و کم زمین محدود نمی شود، بلکه در عین حال متضمن رشته‌هایی از اقدامات دامنه‌دار اجتماعی – اقتصادی است که به منظور بهبود شرایط زندگی دهقانان و نوسازی روستاها انجام می گیرند.

اهداف اصلاحات ارضی:

برقراری عدالت اجتماعی توزیع مجدد درآمد و ثروت و بالا بردن بهره‌وری تولید از طریق دگرگون ساختن نظام زمینداری با تغییر مالکیت برای نظارت بر زمین و آب.

برخی مفاهیم و معانی اصلاحات ارضی:

- ♦ تغییر شیوه تولید و نظام اجتماعی.
- ♦ تجدید و تعدیل مالکیت زمین و درآمد ناشی از آن.
- ♦ ایزاری برای مداخله دولت در مالکیت زمین زراعی.
- ♦ تقسیم اراضی مزروعی بین کشاورزان
- ♦ تملک زمین به وسیله روستاییانی که در گذشته از آن محروم بوده‌اند.

مقایسه اصلاحات ارضی و تغییرات ارضی:

اصلاحات ارضی دولت به صورت یک عامل سازمان یافته فعال در دگرگونی توازن نیروها شرکت می کند، در حالی که تغییرات ارضی بدون دخالت دولت، پیوسته در حال وقوع است.

شقوق اصلاحات ارضی:

۱. فروش
۲. تقسیم
۳. اجاره
۴. خرید نسق زارعان
۵. واحد سهامی زراعی

مراحل اصلاحات ارضی:

- مرحله اول از سال ۱۳۴۱
مرحله دوم از سال ۱۳۴۳
مرحله سوم از سال ۱۳۴۷

اهداف اصلاحات ارضی در جهان سوم:

تشریح رشد کشاورزی در روستا
از میان بردن دشواریهای تولید صنعتی در روستا
تحکیم مواضع سیاسی و اقتصادی متزلزل امپریالیسم جهانی

موارد شمول اصلاحات ارضی ایران از نظر بهره‌برداری:

آن دسته از بهره‌بردارها را در برمی گرفت که به شیوه ارباب و رعیتی اداره می‌شدند.

نتایج اصلاحات ارضی:

۲. پیامدهای اجتماعی:

تغییر سازمان جمعی تولید، مهاجرت روستاییان به شهرها و تغییر روش اتخاذ و تصمیم

نتایج اصلاحات ارضی:

۳. پیامدهای سیاسی:

احیای نظامی بزرگ مالکی، تغییر قشر بندی روستاها و بی علاقه شدن خوش نشینان به امور روستا

علتهای اصلاحات ارضی

۱. خارجی:

شرایط جهانی، شرایط منطقه ای و منافع جهانخواران

۲. داخلی:

نظام ارباب و رعیتی، شرایط تاریخی و شرایط استراتژیک ایران، رشد سرمایه داری وابسته در ایران و تقویت پایه های سیاسی حکومت.

نتایج اصلاحات ارضی:

۱. نتایج اقتصادی:

گسترش شیوه تولید خرده مالکی خانگی، گسترش شیوه تولید کشاورزی تجاری، روی آوردن سرمایه ها به صنایع، خرد شدن قطعات زمین و....

تعریف توسعه از بعد فلسفی - نظری:

توسعه روندی است خود جنب از حالتی پایین و ساده به حالتی بالاتر و پیچیده تر که گرایشهای درونی و ماهیت پدیده ها را نشان می دهد و به ظهور حالت نوینی می انجامد.

تعریف توسعه در مفهوم عینی - کاربردی:

علاوه بر بهبود در میزان تولید و افزایش درآمد، شامل دیگر گونی اساسی در ساختهای نهادی، اجتماعی، اداری، فرهنگی، و همچنین سوگیریهای عمومی مردم است.

فصل چهاردهم: توسعه، توسعه روستایی و تنگناهای توسعه

اهداف:

- ۱- آشنایی با تعریف، ویژگیهای توسعه و اهداف توسعه
- ۲- بیان عوامل کم توسعه در زندگی روستاییان
- ۳- آشنایی با تعریف جامعه شناسی توسعه روستایی
- ۴- بیان اهداف برنامه های توسعه روستایی
- ۵- بیان عوامل بازدارنده و تنگناهای توسعه (تنگناهای اجتماعی - سیاسی - جمعیتی - اقتصادی)
- ۶- بیان عوامل فرهنگی - روانی عقب ماندگی روستاها
- ۷- بیان زمینه های توسعه روستایی

تعریف توسعه در اصطلاح عام:

توسعه در اصطلاح عام به معنی

شگفتگی تدریجی، بارزتر شدن اجزای هر چیز، و رشد چیزی است که در نقطه مکنون است.

علل کم توسعه یافتگی در زندگی روستاییان:

جوانی جمعیت روستاها، وضع بد بهداشتی آنها، پایین بودن میزان درآمد، وضع نامناسب تغذیه، پایین بودن میزان سواد و...

ویژگیهای توسعه در نظریه توسعه یکپارچه (عینی - کاربردی):

تهییدستان محور توسعه، نقش اصلی اکثریت افراد جامعه، توسعه متوجه انسان، توسعه بومی و محلی، تکیه توسعه بر منابع موجود و...

تعریف جامعه‌شناسی توسعه روستایی:

دانشی است که موضوع آن عبارت است از: بررسی علل و عوامل مؤثر در عقب ماندگی و کم توسعه‌گی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی محیط روستایی و همچنین تعیین انگیزه‌ها در زمینه‌های ایجاد کننده توسعه و جلب مشارکت مردم روستایی در عمران محیط خود.

اهداف توسعه

تأمین اعتماد به نفس مردم، کاهش فقر و بیکاری، تعدیل ثروت درآمد، افزایش رفاه اجتماعی، تأمین شرایط مشارکت مردم، تأمین آزادیهای اجتماعی بیشتر، بسط دموکراسی، بازسازی منش مستقل انسانی و...

عوامل بازدارنده توسعه روستایی:

۲. تنگناهای اجتماعی – سیاسی – جمعیتی:
- نسبت جمعیت شاغل در بخش کشاورزی، بیسودی جمعیت، بهداشت، مهاجرت، مالکیت و بهره‌داری.

عوامل بازدارنده توسعه روستایی:

عوامل فرهنگی – روانی در عقب‌ماندگی روستاها: سنگراسی، محافظه‌کاری، مخالفت بانوآوری، سرنوشت‌گرایی و

اهداف برنامه‌های توسعه روستایی:

- ♦ آگاه‌سازی روستاییان، جلب مشارکت آنان، ایجاد هماهنگی و همیاری در جامعه روستایی، توسعه و بهبود مدیریت روستایی و ایجاد نظارت اجتماعی به وسیله آنان.

عوامل بازدارنده توسعه روستایی:

۱. تنگناهای مربوط به شرایط طبیعی و جغرافیایی و موقعیت استراتژیک یک کشور:

پراکندگی روستاهای کشور، استعداد مختلف مناطق، کم آبی و کمبود زمین زراعی .

زمینه‌های مهم توسعه روستایی:

- حل مسئله ارضی
- مسئله دهقانی
- مسئله کشاورزی

تنگناهای اقتصادی جمعیت:

راههای ارتباطی، کمک‌رسانی به روستاها، تسهیلات، شیوه‌های تولید و فروپاشی تولید سنتی، حمایت نکردن از تولید کنندگان، بسط روابط سرمایه‌داری، کم توجهی به امور فنی تولید.

فصل پانزدهم: برنامه‌ریزی توسعه روستایی

اهداف:

- آشنایی با تعریف برنامه‌ریزی
- مقایسه برنامه‌ریزی با دستورالعمل اقتصادی
- فهرست شروط برنامه‌ریزی توسعه روستایی
- بیان سطوح مختلف برنامه‌ریزی
- شرح برنامه‌های بخش دولتی در زمینه کشاورزی و دامداری
- بیان اشکال بخش تعاونی
- مقایسه اصول شرکت‌های تعاونی با شرکت‌های سهامی

مفهوم برنامه‌ریزی:

پیشینی و برآورد نیازهای کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت کشورها و برنامه‌ریزی برای تأمین این نیازها از ضروریات هر کشوری محسوب می‌شود

شرایط برنامه‌ریزی اصولی توسعه روستایی:

آماده بودن زمینه‌های اجرا، تبعیت روند توسعه از نیازهای جامعه، وجود بهره‌وری منطقی در سطوح آن، توجه نهایی برنامه به پیشرفت و تعالی جامعه و...

سطوح مختلف برنامه‌ریزی توسعه روستایی:

۱. برنامه‌ریزی ملی:
در سطح مرکزی و در کل کشور انجام می‌گیرد و تمام جامعه کم و بیش یک نقطه واحد محسوب می‌شود.
 ۲. برنامه‌ریزی منطقه‌ای:
در بخشی از کشور در یک سطح نسبتاً بزرگ انجام می‌گیرد و تابع برنامه‌ریزی محلی است.
 ۳. برنامه‌ریزی محلی:
به منظور استفاده حداکثر از منابع موجود و مهارت‌ها و استعدادهای محلی در سطح کوچک انجام می‌گیرد.
- زراعی».

تعریف برنامه‌ریزی:

فعالیتی است جمعی که در آن، تولید کنندگان کشور با در نظر گرفتن قوانین عینی اقتصادی و مشخصات توسعه اجتماعی، هدف‌هایی هماهنگ در تولید و مصرف تعیین می‌کنند.

مقایسه برنامه‌ریزی با دستورالعمل اقتصادی:

(برنامه‌ریزی با دستورالعمل اقتصادی متفاوت است، زیرا دستورالعمل اقتصادی در کشورهایی که برنامه متمرکز ندارند اجرا می‌شود و به آن برنامه‌ریزی ارشادی می‌گویند.)

اشکال بخش تعاونی :

۱. تشکلهای دولتی – مردمی یا شوراها
۲. تشکلهای سیاسی صنفی یا اتحادیه‌ها
۳. تشکلهای تولیدی – مصرفی یا تعاونیها

زمینه‌های برنامه‌ریزی برای توسعه روستایی:

۱. بخش دولتی
۲. تعاونی
۳. خصوصی

مقایسه اصول شرکتهای تعاونی با شرکتهای سهامی:

شرکتهای سهامی:

- ♦ مجموعه‌ای از سرمایه‌ها
- ♦ تحصیل سود برای سرمایه
- ♦ نظارت بر اساس «هر سهم یک رأی»
- ♦ تعلق سود به سهام با نرخ بالا
- ♦ به صندوق تجاری شرکت بازمی‌گردد
- ♦ درآمد برحسب سهام تقسیم می‌شود

شرکتهای تعاونی:

- ♦ اتحادی است از افراد
- ♦ هدف آن فعالیت اقتصادی و اجتماعی ... و
- ♦ نظارت بر اساس «هر عضو یک رأی»
- ♦ تعلق سود به سهام با نرخ اندک
- ♦ درآمد مازاد بر سود به اعضا بازمی‌گردد
- ♦ درآمد برحسب شرکت اعضا در فعالیت اقتصادی تقسیم می‌شود